

Kalkhasztól Szimonidesz Lajosig

Borovi József: *A magyar tábori lelkészet története.*

Zrínyi Kiadó. Budapest, 1992.

Napjainkban egyre nagyobb érdeklődés kíséri a tábori lelkipásztorkodás múltjával foglalkozó cikkeket, nyilatkozatokat és feldolgozásokat. Ebből a szempontból különös figyelmet érdemel Borovi József hiánypótló munkája. Igaz, 1989-ben Balogh Margit, Gecse Gusztáv és Varga József publikáltak egy kis kötetet e témáról, de átfogó és részletes elemzés utójára Melichár Kálmán tollából jelent meg magyar nyelven 1889-ben.

A mű címe kissé félrevezető, hiszen *A magyar tábori lelkészet története* a magyarországi tábori lelkészet történetéről szól. A kötet első száz oldala két fejezetben 1918-ig tárgyalja az eseményeket. Forrásait – az 1848–1849-es időszaktól eltekintve – könyvészeti anyagok képezték. Főként Emerlich Bielik, „Geschichte der k.u.k. Militär – Seelsorge und des Apostolischen Feld-Vicariates” című művéből merített, gyakran a jegyzeteiből kivéhető mennyiségnél többet is.

A papok az emberiség őstörténetétől kezdve jelen voltak a különböző népek seregeiben. Sajnálatos, hogy az ezt alátámasztó felsorolásban Kalkhasz és Lao-koon mellett a „hun-magyar” sámánokat is emlegeti a szerző. (7. o.) Mondanivalóját egyetemes történeti keretben helyezi el, majd rátér a középkori magyar hadseregben végzett lelkipásztori munka ismertetésére. A 15. századtól kezdve emlékeznek meg forrásaink a tábori lelkészek tevékenységéről. Borovi név szerint is megismertet néhány kiemelkedő jelentőségű hadlelkésszel, így Kapisztrán Jánossal, Lilkó Andrással és másokkal.

A Magyar Királysággal szomszédos Német-Római Birodalomban a 16. század elejétől kezdve a tábori lelkészek már nem önkéntes kísérői voltak a seregnek. Lelkészi feladataik mellett szükség esetén orvosi segítséget is nyújtottak a csapatoknak. A harmincéves háború alatt

már ezrendként egy-egy tábori lelkész működött, minden ezred egy-egy plébániát képezett egészen az 1869-ben bekövetkezett átszervezésig. Az ezredkáplánt az ezred parancsnoka alkalmazta; csak katolikus istentiszteletet volt szabad tartani. Protestáns segédcsoportok számára szerződés szerint biztosították a vallás szabad gyakorlását. Naponta háromszor volt imádság: reggel (napkelte után), délben, valamint este (napnyugta után). Sajnos, Borovi az imádságok számát és időpontját is tévesen adja meg. (20. o.) Minden vasárnap és ünnepnap a legénység misén vett részt. Teljes felszerelésben kellett előljárójuk előtt megjelenniük, mert az ilyen alkalmak a felszerelés megtekintésével voltak összekötve. Mise ideje alatt minden más tevékenység (pl. ital-mérés) be volt tiltva. Az oltári szentség előtt mindenkinek hajdonfővel le kellett térdelni (kivéve a gránátosokat és az őrszemeket, ők tisztelegtek), a zászlókat pedig a földig meghajtották. Minden katolikus katonának kötelessége volt hűsvégi időben gyónni és áldozni. Az ezt elmulasztókat pénzbüntetéssel sújtották, közkatonák esetében egyheti, tiszték esetében egyhavi díj volt a bírság összege. Az így befolyt jövedelmet kápolnák alapítására fordították.

Miközben az olvasó megismerkedhet ezekkel az érdekes eseményekkel, feltűnően sok sajtóhiba nehezíti a mű élvezetét. Két példa: a 23. oldal alján kezdődő mondat nem folytatódik a 24. oldalon, ez utóbbi oldalon „lex haeret territoria” helyett „lex haeret torritoria” olvasható.

A tábori lelkeszi hierarchia előzményei is a 16. századba nyúlnak vissza. A hadsereg lelki ügyeit már ekkor egy generál vikáriátus irányította, élén a Szentszék által kinevezett püspökkel vagy prelátussal. A 17. században a tábori lelkipásztorkodás irányítói a jezsuiták lettek. A császár gyóntatója mint „capellanus maior castrensis” egyúttal a tábori lelkészek legfőbb előljárója is volt. Kezdetben a püspöki jurisdikciónak csak háború idejére

szólt, 1689-től azonban már békés időszakokra is. A 17–18. században már jól érzékelhető a tábori lelkipásztorkodás egyik legfontosabb problémája: a megyéspüspökök reakciója jogaik megnyírálására. Ők ugyanis a császár gyóntatójának adott felhatalmazásokban nemcsak juriszdikciójuk megsértését, hanem jövedelmük csökkenését is látták. Arra törekedtek tehát, hogy a tábori lelkészek tőlük kapják meg a működésükhöz szükséges felhatalmazást. A problémát úgy próbálták meg áthidalni, hogy a hadsereget pasztorációs szempontból két részre osztották: a mozgó- és az állandó hadseregre. A mozgó hadsereghez tartozott a legtöbb ezred, ezek a tábori lelkészek joghatósága alatt álltak. Ugyanakkor például a határőr ezredek és a nyugdíjas katonák több más egységgel az állandó hadsereghez tartoztak, lelki értelemben pedig a területileg illetékes megyéspüspökhöz, illetve plébánosokhoz. A tábori lelkipásztorkodásnak ez a korszaka a jezsuita rend eltörlésével (1773) ért véget.

Ekkor került sor az Apostoli Tábori Helynökség felállítására, élén az uralkodó által kinevezett apostoli tábori helynökkel, aki az egész hadsereg fölött püspöki joghatóságot gyakorolt. Munkáját egy tábori szentszék (consistorium) segítette. A monarchia területét kilenc kerületre osztották, s az ezek élén álló tábori főpapok körülbelül esperesi feladatokat láttak el. A katonák lelki gondozása az ezredkáplánok feladata volt.

Külön alfejezetekben tárgyalja a szerző a katonalelkészek utánpótlásának, jogi, erkölcsi és anyagi helyzetének, valamint létszámviszonyainak alakulását. A 18–19. században a katolikus tábori lelkészek mellett fokozatosan megjelentek az ortodox majd a protestáns, végül pedig a zsidó felekezethez tartozó tábori lelkészek is.

Részletesen foglalkozik Borovi az 1848–49-es magyar szabadságharc tábori lelkipásztorkodásának történetével is. Első pillantásra (a jegyzetek szerint) úgy tűnik, mintha levéltári források alapján dolgozott volna, valójában Hermann Egyednek egy 1931-ben publikált tanulmányát iktatta ide, de két kivételtől elte-

kintve ezt jegyzeteiben nem jelezte. Ehelyett kimásolta a tanulmányból a levéltári jelzeteket és rendkívül pontatlanul idézi az ott felhasznált iratokat. Állításunkat az alábbi tényekkel igazoljuk:

1/ Az adott alfejezet valamennyi levéltári anyagának adatai megtalálhatók Hermann Egyed idézett művében.

2/ A második világháborút követően az iratanyagot átrendezték, így a hivatkozások mikéntje is módosult. Borovi ennek ellenére ugyanúgy hivatkozik az iratokra, ahogyan azt Hermann Egyed tette a háború előtt.

3/ Annak ellenére, hogy a hivatkozott iratok magyar nyelvűek és könnyen olvashatóak, a szerző rendszeresen tévesen adja meg a címzetteket, és az idézőjelek dacára pontatlanul idézi a forrásokat. Ez véleményünk szerint arra utal, hogy a szerző nem vette a fáradságot ezen források tüzetes áttanulmányozására. Másként nehezen magyarázható meg, miért beszél a szerző „erdélyi őrpapancsnokság”-ról „erdélyi főhadiparancsnokság” helyett, vagy miért költ át önkényesen utasításokat. (73. o.)

Ami az egyéb forrásokat illeti, Borovi itt sem merítette ki teljesen a lehetőségeket. Még azokról a tábori lelkészekről (pl. Erdősi Imre, Gasparich Kilit, Gonczeczky János) sem tudhatunk meg semmit, akiknek az életét, tevékenységét már többen feldolgozták. A pontossággal is hadilábon áll a szerző. Előfordul, hogy a levéltári jelzet iktatószáma hiányzik, egy számjegy lemarad, vagy egyszerűen csak téves szám szerepel. A személynevek pontatlan írásától és sajtóhibáktól hemzseg a munka. Vetter helyett Wetter, Windisch-Grätz helyett Windischgrätz (68. o.), Bucsánszki József helyett Bucsánszka József (73. o.), Munkácsi József helyett Munkáti József (78. o.), Bernstein Béla helyett Berstein Béla (262. o.) stb.

A szerzőnek teljesen téves elképzelései vannak a nemzetőrségben szolgálatot teljesítő tábori lelkészekkel kapcsolatban. „A nemzetőrség a XXII. tc. alapján a nép vállalkozása volt, papjai lelkipásztori szorgalomból szolgáltak a nemzetőrségben, ahol az előírások sze-

rint szállásban, élelmezésben, zsoldban részesültek.” (62. o.) Ezzel szemben az 1848:XXII. tc. hatálya kezdetben a lelkészekre és a szerzetesekre is kiterjedt. A nemzetőrségi összeírásokban egyházi személyek is szerepelnek. Miután az egyházi vezetők tiltakoztak a papság fegyveres szolgálatra kényszerítése ellen, Batthyány Lajos ügyvezető miniszterelnök 1848. szeptember 14-i rendeletében valamennyi felekezet lelkészeit és a szerzeteseket is felmentette a kötelező nemzetőrségi szolgálat alól. Ugyanakkor elrendelte, amennyiben valamelyik nemzetőrségi zászlóalj lelkészt kíván magával vinni, akkor „tartozik az illető egyházi előljáróság a zászlóaljhoz a hatóságok megkeresésére tábori papokat kirendelni”. Összegezve: a nemzetőrségben szolgálatot teljesítő lelkészek különböző módon kerülhettek a sereghez. Vagy önként csatlakoztak hozzá: gyakran a tisztekkel együtt a legénység választotta meg őket, vagy a törvény, illetve a miniszterelnöki rendelet kötelezte őket a szolgálatra (esetenként kormánybiztosok rendeletére kellett csatlakozniuk a csapatokhoz).

Mészáros Lázár hazatéréseivel kapcsolatban Borovi egy 1976-ban megjelent Urbán Aladár tanulmányt használt fel (62. o.), a jegyzetekben azonban ennek nincs nyoma. Zavaros és téves a szerző azon megállapítása is, miszerint: „A magyar Hadügyminisztériumról azonban csak július 2-tól beszélhetünk, amikor a hivatalos kinevezések megtörténtek. Igaz, ugyan, hogy minden működés csak formális volt, magán viselte a kezdetlegesség állapotát. A radikális végrehajtás elmaradt”. (62–63. o.)

Hermann Egyed nyomán úgy véli: „A rendezetlen joghatósági viszonyok okozta bizonytalanságot és zavart még növelte az is, hogy a magyar hadseregbe tábori lelkészi szolgálatra jelentkezők nem tudták, hogy hová és kihez forduljanak.

A jelentkezők tanácsstalanságukban kérelmeiket a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium katolikus egyházi osztályához nyújtották be. A minisztérium illetékesség címén átküldte azokat a Had-

ügyminisztériumba, ahol azonban még nem volt meg ennek a megfelelő ügyosztálya”. (63–64. o.) Igaz, hogy a tábori lelkészi szolgálatra jelentkezők nem mindig a legmegfelelőbb szervezethez fordultak, viszont néhány folyamodvány áttétele egyik minisztériumból a másikba még nem zavar. A hadügyminisztériumhoz áttett iratokkal a polgári-gazdasági osztály foglalkozott, s azokat a kinevezési ügyekben illetékes Czizler Ignác tábori főpaphoz továbbították. Annál kevésbé beszélhetünk zavarról, mivel mind a magyarországi, mind az erdélyi kerület tábori lelkészeinek előjárója (tábori főpapja) 1848-ban a szabadságharc mellé állt, biztosítva ezzel az átmeneti időszakban is a stabilitást.

A könyv ezt követően nagyjából pontosan vázolja az önálló Apostoli Tábori Helynökség felállítására tett kísérletet, végső következtetése azonban itt is téves. Szerzőnk megállapítja, hogy Kossuth üdvözölte ugyan a tervet, de pénzt erre a célra nem tudott biztosítani, majd így folytatja: „Mint nagyon sokszor a nemzet életében, most is a pénzügyi szempontok döntöttek”. (66. o.) Ez a megállapítás is pontatlan. Kossuth ugyanis szeptember elején beleegyezett, hogy az új püspökség jövedelme a lekeri apátság jövedelméből (4000 pengőforint), illetve az állam részéről fizetendő pótlékból (3960 pengőforint) álljon. Nem rajta múlt tehát, hogy a terv nem valósulhatott meg.

A 67. oldalon tévesen állítja a szerző – Sirokay Zoltán 1928-ban megjelent, teljesen értéktelen művére támaszkodva –, hogy a hadügyminisztérium 1848 december elején 12 osztályra tagolódott. Az sem áll, hogy Czizler Ignác mellé Menyhárh Lajos tábori lelkész került fogalmazóként. Igaz, hogy Czizler sürgette kinevezését, mégis Menyhárh a szabadságharc alatt mindvégig Komáromban maradt.

Az első honvédszászlóalj személyi állományában néhány kivételtől eltekintve nem voltak tábori lelkészek. Miután a honvédszászlóalj és a seregredek közötti különbségeket felszámolták (1848. november 26.), a magyar hadsereg lelki gondozása elsősorban a hadse-

reg tábori lelkészeire hárult. Ezek létszámát 1849-ben ugrásszerűen megnövelték. Ezredeknél, magasabb egységeknél, illetve katonai intézeteknél (különösen kórházaknál) alkalmazták őket. Lépéseket tettek a tábori lelkészi hierarchia kiépítésére is. A szerző a témában való tájékozatlanságát aránytévésztéseivel is nyilvánvalóvá teszi. Rendkívül részletesen foglalkozik például a magyar katonai főtanodában folytatandó hitoktatás kérdésében kiobbant országgyűlési vitával (68–69. o.), alig néhány sort szentel viszont a lényegesebb kérdéseknek, pl. a protestáns tábori lelkészek szerepének. (81. o.)

Borovi az alfejezet eddigi részében (60–70. o.) nem használt jegyzeteket, a 71. oldalon viszont pontatlanul idézi Mészárosnak Vidasics Edéhez intézett 1849. január 16-án kelt levelét. A 73. oldalon tévesen állítja, hogy Mednyánszky Cézár 1849 március közepén a hadügyminisztérium tábori lelkészi osztályának alkalmazottja volt. A tábori lelkészek fizetésével kapcsolatban megjegyezzük, hogy az 50 pengőforintos havi illetmény 8 pengőforint 20 krajcár szállásdíjjal kiegészítve inkább óhaj maradt a minisztérium részéről. Valóságban a tábori lelkészek a legkülönbözőbb díjazásban részesültek. Például a fentebb említett Menyhárh Lajos fizetése pótlékokkal együtt 1849 januárjában 41 pft, februárban 69 pft, márciusban 71 pft volt.

Görgei hadügyminiszteri reformjait egyoldalúan, kizárólag Mednyánszky Cézár egykori tábori főpap visszaemlékezései alapján tárgyalja. (75. o.) Véleménye szerint: „Mednyánszkynek a tábori lelkészekről alkotott elgondolása a katonalelkészt inkább katonának, mint papnak tartotta”. (78. o.) Eltekintve attól, hogy egy tábori lelkész esetében nincs értelme azt a kérdést feszegetni, hogy az illető inkább katona vagy inkább pap-e, hivatkozunk Mednyánszkynek a tábori lelképásztorkodást rendező tervezetére, melyben ez áll: „Tábori lelkésznek papi állásáról sohasem szabad megfejteknie...”.

A tábori lelkészi osztály vezetőinek viszonyát kicsit ellentmondásosan adja

elő a szerző. Előbb azt állítja, hogy a hadügyminiszter Görgei Vidasicsot felmentette és helyébe Mednyánszky Cézárt nevezte ki (75. o.), majd – tévesen – úgy véli, Vidasics és Mednyánszky Budapesten még együtt dolgoztak. (78. o.) A 79. oldalon Than Mór csataképe alatt tévesen szerepel a kápolnai csata időpontja. Az is valótlanság, hogy Mednyánszky osztályfőnöki tevékenységéről nem maradtak fenn iratok. (78. o.) Az iratok megtalálhatók a Magyar Országos Levéltárban a hadügyminisztériumi általános iratok között, a tábori lelkészi osztály iratai között, s elszórtan egyéb levéltárakban is felbukkan 1-1 példány. A 80. oldalon Borovi ismét olyan iratra hivatkozik, amelyet sohasem látott. Nemcsak azért, mert a megadott irat jelzete hiányzik (csak annyit tudunk meg róla, hogy fogalmazvány), hanem elsősorban azért, mert teljesen tévesen idézi Mednyánszky tervezetét (azt gondolván, hogy az csak a kórházi lelkészekre vonatkozik, holott valójában a tábori lelképásztorkodás egészét átfogja).

Az alfejezet vége felé ismét gyakran találkozhatunk téves és semmitmondó általánosságokkal pl. „Mészáros Lázár hadügyminiszter és környezete egyetemes szempontokat vett figyelembe, Görgei Artúr pillanatnyi hangulatot...” (80. o.). Akkor is téved a szerző, amikor azt állítja, hogy Czigler Ignác nem vett részt tevékenyen a szabadságharcban, s mindössze két javaslatot készített. Czigler részt vett a tábori lelkészek kinevezésének előkészítésében és végrehajtásában (Markovich Antal, Pflum János, Breinfolk Gusztáv). 1848. november 19-én a külföldi személyek házasodhatóságáról fejtegette ki véleményét. December 24-én felhívást fogalmazott meg a magyarhoni papokhoz a sebesült katonák vigasztalása és ellátása érdekében, s közzétette azt a mintát is, amely alapján a halotti bizonyítványokat kellett az osztályba beküldeni. Egy nappal később a tábori lelkészek kinevezéséről írt jelentést a hadügyminisztériumnak.

A protestáns, ortodox és zsidó tábori lelkészek szabadságharcbeli szerepével Borovi egyáltalán nincs tisztában. Dr. Dezső László műve alapján (Bevezetés a

katonai lelkigondozásba. Pápa, 1941. I. kötet 54. o.) úgy véli, a szabadságharc alatt csak katolikus táborigazgatókat neveztek ki, mivel a törvény (1848:XX. tc. 5. paragrafus) végrehajtása nem kezdődött meg. A valóságban minimum 1-1 evangélikus és izraelita, 19 református és 5 ortodox táborigazgató teljesített szolgálatot 1848–49-ben a magyar hadseregben. A zsidó felekezetű táborigazgatókkal kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy a szerző által idézett forrásban nincs arról szó, hogy Görgei Artúr valóban kinevezte volna Löw Lipótot táborigazgatóvá. Löw a nemzetország kötelekében teljesített rövid ideig táborigazgatói szolgálatot. Einhorn Ignác és Löw Lipót pedig bajosan működött még 1900-ban is Budapesten, illetve Szegeden, mivel 1875-ben mindketten elhunytak.

A monarchia táborigazgatói lelkigazgatói szervezetét 1869-ben megreformálták. Eddig a szervezet úgy béke, mint mozgósítási időszakban változatlan volt. 1869-től nem az ezredek, hanem a hadtestek alkottak egy-egy plébániát, lelki vezetőjük egy katonai plébános volt, akinek munkáját katonai segédlelkészek segítették. Háborús helyzetben további, korábban tartalékos katonalelkészek alkalmazására került sor. Az 1880-as évektől kezdve a Magyar Királyi Honvédség kötelekében is alkalmaztak táborigazgatókat. Érdekességként megemlítjük, hogy Bosznia-Hercegovina tartományokban a mohamedán katonaság lelki gondozása érdekében táborigazgatókat (mohamedán táborigazgatókat) is alkalmaztak.

Rendkívül röviden tárgyalja a szerző az első világháborús eseményeket. Borovi József érdeklődését főként az 1918 utáni események keltették fel. Forrásainak többsége itt már a levéltárakból származik. Négy fejezetben, majd százötven oldalon keresztül tárgyalja az eseményeket, amelyek közül kiemelkedő jelentőségű az önálló magyar Apostoli Táborigazgatói felállítás. Különösen sok új adat található a Zadravecz István táborigazgató tevékenységét tárgyaló fejezetekben.

Zadravecz István 1884. július 26-án született Csáktornyan. 14 évesen már a ferences rend tagja. Teológiai tanulmányait Rómában végezte, felszentelését követően pedig teológiai tanárként működött Baján, illetve Gyöngyösön. 1914 és 1920 között Szegeden volt plébános és házfőnök, 1920. augusztus 24-én a szegedi ferences templomban szentelték püspökké. A szerző Zadravecz gondolkodásmódjával azonosulva, ugyanakkor kellően dokumentálva tárja elénk az erősen konzervatív beállítottságú főpap küzdelmét. Zadravecz X. Pius pápa beállítottságára emlékeztető puritán főpap volt, aki gyakran került konfliktusba katonai-, politikai- és egyházi vezetőkkel. Püspöki jelmondata („Pro Regno Mariano”) ellen a protestáns egyházak vezetői tiltakoztak. Eszménye a monarchia hadseregében 1869-ig fennálló rendszerre emlékeztetett: minden ezredet szeretett volna önálló táborigazgatóval ellátni. Szorgalmazta a harcosszentek tiszteletének felélesztését, vallásos tárgyú kiadványok terjesztését a katonák között. Kiépítette a katonalelkészi szervezetet, bevezette a szobánkénti hitoktatást, az egész hadsereg számára előírta az évenkénti nagybőjti lelkigyakorlatokat. Zadravecz nem nézte jó szemmel a protestáns püspökség egyre növekvő befolyását, s a püspöki kar értekezletein is egyre inkább elszigetelődött. Csernoch hercegprímás is több ízben szembefordult vele, például az önálló táborigazgatói felállítás kapcsolatában. Zadravecz jogkörét Róma is korlátozta, amikor a katonai személyek házassági ügyeit az adott megyéspüspök, illetve a plébánosok joghatósága alá utalta. Sikertelenül kísérte meg egy katonapapi otthon felállítását Budapesten.

A szerző nagy gondot fordít a táborigazgatói püspökség javadalmazásával kapcsolatos problémák bemutatására is. Zadravecz gondolatvilágának az ortodox katolicizmus mellett másik meghatározó eleme irredentizmusa volt. Úgy vélte, Trianonban „az igazságos és bosszúálló Isten... szent céljaiba gázolt a feldarabolást diktáló ember”. A sorozatos kudarcok közepette, amelyhez a katonai lelkészek létszámának csökkenése is hozzájárult, Zad-

raveczt benyújtotta lemondását. A frankhamisítási perben elmondott tanúvallomása főként Csehszlovákiában viharos reakciókat váltott ki. Horthy, elfogadva lemondását, 1927. március 1-én nyugállományba helyezte.

1923. február 9-én kinevezték Magyarországon az első protestáns tábort püspököt, Soltész Elemért. A protestáns közösségek gyors megszerveződése a hadseregben kivívta a katolikus püspökök aggodalmait, de érdemi ellenlépéseket nem tudtak tenni.

A második világháború vázlatos áttekintése után megismerkedhetünk még a Magyar Néphadsereg kötelékében végzett tábort lelkészi munkával. A politikai helyzet változása következtében a tábort lelkészek egyre tarthatatlanabb helyzetbe kerültek. Az ötvenes évek elejére az utolsó tábort lelkész, Szimonidesz Lajos is beszüntette tábort lelkészi tevékenységét. A kötetet néhány forrás zárja (életrajzok,

táblázatok), amelyeket a szerző részint más művekből merített, részint önálló kutatásai alapján tett közzé.

Összegzőképpen megállapíthatjuk, hogy Borovi József a magyarországi tábort lelképásztorkodás történetét intézménytörténeti keretben tárgyalta. Figyelmét főként a tábort lelképásztorkodásra vonatkozó rendeletek, a tábort lelképásztorkodás szervezete és irányítása kötötte le. Műve erőteljesen eltérő színvonalú fejezetekből áll össze. Értékét rontja, hogy a szerző időnként forrásait pontatlanul idézi, gyakran tévesen értelmezi. A források kritikus interpretálása nem jellemző rá. Ugyanakkor a 20. századi fejezetek megírása során jelentős mennyiségű, eddig nem, vagy alig feldolgozott forrásanyagot használt fel, s így kötetében számos, korábban nem publikált információt tartalmaz.

Zakar Péter